

Kaj se je zgodilo 21. septembra?

Periodične skupščinske volitve niso pomembne samo zato, ker omogočajo ponovno postavitev državne oblasti, ampak na specifičen način razkrivajo tudi stopnjo in kakovost občestvene zavesti v družbi. Z odločitvami, ki jih na volitvah ljudje uveljavijo, v veliki meri povejo, kaj si mislijo o sebi in svetu. Zato so vsake volitve vredne premisleka, ker nam vsake obetajo poglobitev in aktualizacijo družbenega vedenja. Včasih pa zaslutimo, da volitve – v tem, kako so potekale in v kaj so se izšle – skrivajo v sebi tako pomembno sporočilo, da je naš celotni prihodnji politični angažma odvisen od tega, ali bomo razumeli, kaj se je z njimi zgodilo ali ne. Takšne so bile slovenske državnoborske volite 21. septembra 2008. Zakaj?

Naj opremim odgovor na to vprašanje z izposojeno formulacijo. Ko sem v nedeljo 5. oktobra na spominski slovesnosti v Teharjah v pogovore z udeleženci vpletal tudi vprašanja, kako razumejo in kako si razlagajo letošnji slovenski 21. september, je neka gospa – pozneje se je izkazalo, da je ekonomski tehnik iz nekega podeželskega mesta – med drugim rekla tole: “Pomislila sem: V življenju še nisem doživela tako poštene vlade, kot je bila ta. Potem pa sem si še rekla: Te volitve bodo slovensko spričevalo.”

V obeh stavkih sem, po premisleku, moral videti obe žarišči slovenske politične elipse. Najprej superiornost administracije 2004–2008 ali, preprosteje, Janševe vlade.

Na predvolilni večer je po štiriletni izkušnji večina ljudi vedela, ali bi morala vedeti, da je bila vlada, ki se sedaj znova izpostavlja izbiri volilcev, politična v polnem pomenu besede – v tem smislu, da svojih političnih

konceptov ni samo retorično izumljala, ampak jih je tudi uresničevala. Bila je politična, v pregnantnem in integralnem pomenu. Razumljivo je, da na tem mestu tega ne moremo dokazovati, toda za razliko od sil, ki jih je protežirala totalitarna oporoka in so v besedi *vladati* brale *imeti oblast*, so izvorno-demokratske stranke vladale tako, da so postavljale državo v vseh njenih aspektih. Ko je moja teharska sogovornica govorila o “pošteni” vladi, je mislila prav to. Med tem ko so postkomunistične levičarske ekipe bile, ker so videle samo sebe, politično sterilne – tudi to so podedovale od svojih predhodnikov –, je koalicija večinsko pomladnega tipa vseskozi obilno dokazovala, da ni oblast nič drugega kot nedopustna arogantnost, če ni pojmovana zgolj kot nujni pogoj za doseganje avtentičnih političnih ciljev. Ta temeljna lastnost Janševe administracije je bila – čeprav je ni nihče posebej postavljaj na ogled – tako vidna, da bi jo po štirih letih moral registrirati ne samo politično misleč človek, ampak vsak človek normalnega okusa.

V takem občutju so nas puščala tudi predvolilna soočenja obeh taborov. Transizijska levica je sicer veliko govorila, a je bilo z vsakim stavkom njihovih protagonistorov bolj jasno, da jim je dostopen samo jezik v oni drugi njegovi vlogi – v vlogi zakrivanja praznine. Za njimi so se na zgodovinskem platnu izrisavali obrisi boginje Nemezis. V desetletjih vratolomnih manipulacij z ljudmi jim je bil odvzet jezik – z vsebino napolnjene besede, ki so milostni dar normalno mislečih ljudi. To je, smo si rekli, ko smo gledali te advokate, ki se jim je okoli ust nabirala pena praznih besedi, to je je

zato, ker niso v fugi zgodovine – ker so zunaj zgodovine. Znova smo videli, da živimo v času, ko daje zgodovina legitimnost samo eni stvari: postavitvi demokratične države v boju z inercijo nekdanje totalitarne države. Sile slovenske levičarske hemisfere se namreč, v posesti nasledstvenih papirjev, tej državi – ki jo, kakor smo rekli, zgodovina ukazuje razgraditi in na njenem mestu zgraditi novo – niso odpovedale. Kaj se pravi odpovedati? Tisti, ki so se v te sile vpletli, ne razumejo, da biti nosilec totalitarne oblasti pomeni biti vpleten v tako globoko duhovno, moralno, kulturno in politično degradiranost, da se ni mogoče od nje ločiti in jo pustiti za seboj in začeti novo življenje, ne da bi naredili z njo radikalen obračun. Temu obračunu, če je pristen in očiščujoč, ne more manjkati dramatičnih duhovnih dejanj in zavezujočih političnih ritualov, ki s svojo tehtnostjo – da ne rečem, slovesnostjo – dostojno spremljajo izhod iz nečistega časa in dajejo hkrati jamstvo dokončnosti tega izhoda. Kljub besednemu prizadevanju levica ni mogla zakriti, da je tukaj po pomoti – da je politika ne potrebuje, da nima z njo kaj početi. V kolikor so bila zadnja televizijska srečanja pravzaprav že volitve, je bila levica poražena. Na tistih, ki so jo predstavljali, se je to videlo. Pahor je bil, kakor bi se mogoče izrazila novinarka Darja Zgonc (če bi seveda šlo za Peterletovo ženo), vidno “poklapan”. Optimisti so, ne povsem neopravičeno, že mislili, da bo poglavitna pomladna grupacija skupaj z Novo Slovenijo dobila udobno večino.

In ko je potem desnica, nad katero so bili taki obeti, doživela poraz – na tej besedi moramo na vsak način vztrajati, čeprav je SDS sama dobila lepo število glasov –, tedaj smo si rekli, da moramo to, kar se je sedaj zakotalilo pred nas, ta paradoks, na vsak način raztrancirati, da vidimo, kaj skriva v sebi. Da se nam bo sploh še dalo nadaljevati to igro.

Dve stvari sta se nam ob tem odkrili, ena takoj, za drugo pa smo se morali nemalo prizadevati – pravzaprav smo se zanjo morali (naj se to ne sliši paradokсно) nazadnje odločiti. Že od vsega začetka pa nam je bilo jasno, da so te volitve, kot je napovedovala moja Diotima s Teharij, “izstavile slovensko spričevalo”.

In kaj je v tem spričevalu pisalo? Do te ocene smo prišli tako, da smo preiskali vtis, ki ga je v nas pustila prva vest o porazu. Ta vtis pa je bil: To je nerazumljivo, tega ni mogoče razložiti z nobeno racionalno kategorijo. Šele pozneje se nam je odprlo, da so te volitve nerazumljive zato, ker so nerazumne. Tako smo v formularju za spričevalo, ki so ga te volitve Slovincem izstavile, lahko končno prebrali: nerazumnost. To pomeni marsikaj.

Kant pravi o ideji razsvetljenosti naslednje: “Razsvetljenost je človekov izhod iz samozaslužene nadoletnosti. Nadoletnost je nesposobnost uporabljati svoj razum brez vodstva koga drugega. Samozaslužena pa je ta nadoletnost takrat, kadar vzrok zanjo ne tiči v pomanjkanju razuma, ampak v pomanjkanju odločenosti in poguma posluževati se svojega razuma brez vodstva koga drugega.” (K. R. Popper, *Odrpna družba in njeni nasprotniki*, I. str. 11)

Če v luči teh besedi presodimo letošnji slovenski 21. september, potem bomo morali priznati, da slovensko politično samozumetje v veliki meri gravitira v predmoderno – ne v historično predmoderno, ampak v predmoderno, ki jo je umetno, z revolucijo, postavil boljševizem, da je mogel postaviti totalitarno oblast. Če bi Kant vedel za predmoderno, ki je bila znova postavljena v boljševiškem aranžmaju, bi se, kot promotor uma, gotovo čudil, da je proletariat popolnoma spregledal, da boljševiki niso več njegova avantgarda, ampak avantgarda kapitalizma ali kapitalistov – in se v infantil-

ni nedolžnosti še naprej izroča njihovemu predništvu.

Slovenska demokracija nas vedno znova opozarja, da je ne bomo prav razumeli, če ji ne bomo priznali njenega posttotalitarnega značaja. Zdi se – in to bi radi, da bi bilo poglavitno spoznanje pričujočega interpretacijskega poizkusa –, da vsi sedanji slovenski politični nesporazumi izhajajo iz različnih umevanj sedanje posttotalitarne danosti. Vsi jo zanikajo, levi in desni. Bistvena razlika med njimi pa je v tem, da to zanikanje levim koristi – da jih celo postavlja –. desnico pa onemogoča, tako da ji jemlje avtentičnost ali, bolje, identiteto. Čeprav smo rekli, da v tem besedilu ne bomo segali po empiričnih dokazih, bi le želeli položaj, ki smo ga nakazali, bralcu približati z dvema ilustracijama.

Vsi se še spominjamo, kako se je Lojze Peterle pred tremi leti kot kandidat za predsednika države trudil. Eno celo leto je hodil po Sloveniji in generozno trošil čas in denar. Kandidat dr. Danilo Türk si niti približno toliko ni prizadeval. Poleg tega si je Peterle dal veliko opraviti s tem, da bi bil videti polivalenten ali, drugače, da bi naredil vtis, da v Sloveniji ne vidi posttotalitarne demokracije (nikakor se ne bi rad vdal misli, da je kdaj za hip to tudi verjel).

Toda prav za konec – za nadvse idiotski konec – so novinarji začeli nekaj govoriti o njegovem prispevku za samostojno Slovenijo (Novinarji, ki so vedeli, kako je treba!). Peterle tega seveda ni mogel zanikati, s tem pa je pri zadnjih vratih stopil v prostor enobe in partija in boj za demokracijo – in Peterle je doživel, ne volilni izid, ampak politični masaker. Prav gotovo bi se mu izognil, če bi nastopal tak, kakršen je, in če svoje kampanje ne bi vodil na fiktivnem političnem terenu. Tudi izid bi v tem primeru utegnil biti drugačen. V vsakem primeru pa bi nekaj naredil za Slovenijo.

Tudi sicer odlični Janez Janša je vseskozi mislil, da sme ali mora ignorirati posttotalitarni značaj države, ki jo je štiri leta vodil in se po uspešnem delu odločil, da si pripori poverilnice še za nadaljnja štiri leta. Njegova koncesija je šla v to smer, da je ignoriral globinski slovenski spor in njegove protagoniste in da je uvajal nadomestne količine: tigrovce, primorske duhovnike, enobejevske patriote in zapornike, takšne in drugačne. Spečih pošasti tako ni budit, čeprav ne moremo verjeti, da zanje ne bi vedel. V zadnjem govoru v Kopru je šel celo tako daleč, da je obraz dežele, ki je s svojim bojem proti enemu totalitarizmu veliko storila, da bi Slovenci prišli pod drugega, postavil za vzor celi Sloveniji. Bil je tako zelo previden, da v ta obraz to pot ni vdelal niti primorskih duhovnikov, kar je sicer redno počel. Nič mu ni pomagalo. Ko so bili čisto na koncu – od tistih, ki zagotavljajo posttotalitarno Slovenijo – poslani pravi signali, so začeli nemudoma delovati refleksi, ki jih je pred sto leti odkril in opisal Ivan Petrovič Pavlov. (Nič mu ni pomagalo, da je bil odličen premier in da samostojne Slovenije brez njega čisto lahko ne bi bilo!)

Letošnji 21. september je – ad oculos – pokazal, da je politično in morda tudi splošno duhovno stanje povprečnega Slovenca nekakšna fasciniranost, zvezanost, uročenost. Pojav ni nov in smo ga že doživeli. Ko so partizani v inicialni fazi revolucije začeli ubijati, je veliko Slovencev, mogoče večino, zajela takšna fasciniranost, zvezanost, uročenost. Slovenci so vedeli za uboj iz strasti, storjen v stanju bistvene neprisebnosti, sicer pa je bil uboj za nas vedno nekaj nepojmljivega, zunaj orbite možnega. In ko so boljševiški gverilci začeli sistematično in iz lucidnega političnega računa ubijati, ko so Slovenci prvič v zgodovini doživeli politični uboj, so bili fascinirani – dobesedno, niso mogli nič. V njih je nastala blodna misel: ljudje, ki so zmožni moriti za ob-

last, so za oblast rojeni, imajo do nje pravico. (Tisti pa, ki v nomosu osnovnega človeškega okusa in krščanske poučenosti od te novosti niso bili fascinirani in so v političnem umoru videli konec zadnjih možnosti za človeško soobstajanje, niso videli drugega izhoda, kot da se uprejo in tako postanejo to, kar je veliko za tem eden od teh upornikov povzel s stavkom: "Mi smo bili kmečka vstaja.")

In ko po zgodovinskem sesutju projekta, ki so ga boljševiki postavili na zgoraj opisani način, niso odšli, ampak so, nasprotno, ostali in, kakor da se ni bilo nič zgodilo, začeli novo politično igro; ko so poleg tega začeli "mestu in svetu" deliti nauke o tem, kaj je demokracija; ko so povrh vsega ponovno začeli sramotiti tiste, ki so jih nekoč množično morili, zapirali, razlaščili: ko so vse to videli, so bili ljudje ponovno fascinirani, dobesedno "niso mogli nič" – nič drugega kot ponoviti stavek izpred pol stoletja: Ti ljudje imajo pravico do oblasti, ti ljudje so rojeni za oblast. V tem je izvorna skrivnost 21. septembra. Aroganca, ki so jo ljudje doživeli, je bila tolikšna, da jih je razorožila, da "niso mogli nič". Ni jih dosegel očitek – če pa jih je, jim ni bilo nič mar –, da postavljajo demokracijo "z manjkajočim zobom".

Pričujoči zapis se je nedopustno razvlekel, mi pa se poglobitnega še dotaknili nismo. Poglobitno vprašanje ali poglobitna tema pa je: polom katoliške politike v demokratični Sloveniji. Vprašanje ni novo, 21. september ga je samo izostril – do neznosnosti. Vprašanje je obsežno in zahtevno. Ko ga gledamo v tem, kar je – v njegovi zahtevnosti in obsežnosti –, si mislimo, da bi o njem nekdo moral napisati knjigo. Toda ali je kje kdo, ki bi bil tako ponižen, da bi se lotil tako velike naloge? Katoliška skupnost ga bo mogoče morala šele vzgojiti. Pred dvema ali tremi leti se je nekdo domislil, da bi spričo tega, skozi kar smo katoličani in Slovenci v zadnjih sto letih šli, bilo potrebno ali celo nujno, napra-

viti tako integralen premislek o sebi, da bi mu lahko dali ime Slovenski katoliški shod. Predlog ni bil opažen ali pa so tisti, ki bi o njem mogli reči kaj odločilnega, mislili – ali vedeli –, da nimamo, kako smo že rekli, dovolj ponižnih ljudi, ki bi se upali lotiti tako velikega dela.

Konkretno nas je 21. september udaril z dejstvom, da katoliška Nova Slovenija ni dobila dovolj glasov, da bi prišla v državni zbor. Pri tem – kljub vsemu, kljub vsemu – ne bi smeli pozabiti, da bi duhovni teren, ki pripada Novi Sloveniji, moral zajamčiti najmanj eno tretjino prostora v državnem zboru. Tu mora biti, si pravimo ob tem, neki temeljni nesporazum. Ne da bi se dotikali poglobitnih reči – fizične odstranitve katoliške substance z genocidom in izsiljenim eksodosom: progresivnega polasčanja mnenjskih središč s strani novolevičarskega duhovnega proletariata, ki vidi možnost nadaljnjega obstajanja v medijski zplembi množic in v sploščanju duhovnih in intelektualnih vzgibov elite; v stiskanje duhovnega in etičnega horizonta krščanske kulture – ne da bi skušali globlje razumeti katere od teh poglobitnih reči, se bomo vseeno ozrli na dva, tri momente, ki bi jim kazalo posvetiti takojšnjo pozornost.

1. Revitalizacija stranke Nova Slovenija ne bo možna, če ne bo šla med ljudi. Ker nima kapitala, ker so njene medijske možnosti minimalne, ji ostane samo ta pot. Zdi se težka in naporna, a bi bila mnogo manj, če bi tisti, ki bi se odločili, da stopijo nanjo, imeli za popotnico veselje do ljudi, veselje biti z ljudmi. V katoliškem svetu je, čudno in rahlo škandalozno, premalo veselja, ki ga ima lahko človek nad človekom. Ta prвина, veselje do človeka, bo morala postati zavestni del strankine kulture. Beseda kultura pomeni v slovenščini gojenje.
2. Nova Slovenija je daleč najboljše ime, ki ga more imeti kaka stranka v tej državi.

Kdor si ga je domislil, se lahko dobro počuti. Toda treba je vedeti, kaj pomeni. Treba je vedeti, da to ni samo beseda, ampak tudi nekaj pomeni. Če bi neka skupina izbranih ljudi znala povedati, kaj sintagma nova Slovenija pomeni, ji je uspeh zagotovljen. Zakaj to, kar zares potrebujemo, je nova Slovenija – v šolstvu, v zdravstvu, v gospodarstvu, v očeh vsakega posameznega državljana in v očeh sveta. Mnogo slovenskih src bi se ogrelo, če bi obstajali ljudje, ki bi znali učinkovito in prepričljivo kazati v smeri nove Slovenije. Volitve 21. septembra so pokazale, da je duhovni in miselni domet mnogih Slovencev kratek; pokazale so tudi, da se je med nami naselila tiha in zanikrna pokvarjenost (če je kdo užaljen, naj kar bo, te ocene se ne bomo odrekli; ko je finska televizija obtožila našega premierja korupcije in smo vsi vedeli, da se mu godi krivica, mnogi Slovenci niso zmogli najbolj navadne kavbojske morale, po kateri je treba stopiti na stran tistega, ki se mu godi krivica, zgolj zato, ker so ga sovražili – iz razlogov, ki jim jih ni dobavljala pamet, ampak prepona). Kljub vsemu temu upamo, da bi podoba nove Slovenije dvignila veliko ljudi, če bi jo zagledali pred seboj. Kaj pa je potrebno za postavitev nove Slovenije, pa bo vedel samo tisti, ki jo ima rad – tako rad, da ga bo zanjo skrbelo.

3. To, o čemer smo govorili do sedaj, bo stranka morala narediti sama. Ne vidimo, kako bi drugače mogla priti k sebi. Za to, kar sledi, pa bi se morali čutiti zadolžene katoličani nasploh in, bi lahko rekli,

tudi Cerkev. Gre za oživitev zavesti, da smo katoličani odgovorni za to, kako je družba urejena in kako deluje država. To pa je politika, mar ne? Od kod je prišel, kako to, da se je v nas naselil politični absentizem? Ovit dostikrat v fino duhovnost, ko je v resnici največkrat posledica nemarne brezbržnosti in komodnosti. V kateri džungli smo izgubili zavest, da nismo celi ljudje, če nismo pripravljeni spregovoriti tudi na forumu?

Da je ta vidik katoliške integralnosti tako malo prisoten, se zdi posebej čudno sedaj, ko je v središču katoliškega sveta človek, ki živi iz ideje uravnoteženega, iz svojih temeljnih sestavin delujočega človeka; ki kliče Evropo, naj se v svoji prosvetljenosti vrne v krščanstvo, ki jo je nekoč postavilo – če hoče postati normalna; ki vidi prihodnjega človeka v ravnovesju med vero in razumom; ki je nedvoumno afirmiral helensko komponento krščanstva (saj je za to moral imeti pogum; o tem ne vem dosti, toda v času novega nominalizma in postmodernega sinkretizma je za to moral imeti veliko družbenega in – o tem vem še manj, a slutim – tudi teološkega poguma). Toda papež s tem postavlja in omogoča celega človeka; s tem ga skuša rešiti pred enostranostjo, dobesedno, pred *katastrophé* – pred zgrmetjem.

Res čudno! Po vsem, kar smo videli in doživeli! Končajmo zato z mislijo, ki jo je le-tos na Teharjah povedal Tine Velikonja: Potem ko je Slovenija pokazala pripravljenost, da postane mučeniška – potem ko je postala mučeniška –, ali je mogla kaj več narediti za nas? Pa včasih, kakor da bi nas bilo tega sram! Kako bomo pa temu rekli?